

ROMANIAN MEDICAL TERMS. MORPHO-LEXICAL STRUCTURES

Simona Nicoleta Staicu

Assist. Prof., PhD, "Victor Babeș" University of Medicine and Pharmacy, Timișoara

Abstract: Our analysis has developed training paths to medical terms, in particular regarding the derivation, composition, and both terminological system, and source language loan system. We have tried to trace a holistic view of specialized lexicon, following a double perspective, taking into account both the morphematic structure of the borrowed formations, as well as our own Romanian medical terms. Being fully aware that numerous derivative or compound formations could be analysed in the source of the loan, in fact they are external means of medical vocabulary enrichment. But to achieve a broader presentation under the structural layout, we have tried to highlight the internal form of the terms by revealing their morphematic structure at the level of the source language. Using the linguistic calque, for example, many inherited or borrowed words have diversified or modernized their semantic content, taken mostly French and English models. We are witnessing, thus enriching, clarifying, modernizing and systematizing the current Romanian language vocabulary through the use of medical terminology.

Keywords: lexical structures, medical vocabulary, abbreviations, calque, medical terms

1. Repere teoretice

Terminologia, în sens general, este definită ca „acel câmp al investigației științifice interdisciplinare al cărui obiect de studiu îl constituie cuvintele specializate ce apar în limbă și care aparțin unui domeniu specific al uzajului” (*terminology is an interdisciplinary field of enquiry whose prime object of study are the specialised words occurring in natural languages which belong to specific domains of usage*) (Cabré 1999, p. 32). Specialiștii români ai domeniului o definesc ca pe un sistem de cuvinte și îmbinări de cuvinte care fac referire la un anumit domeniu al cunoașterii (M. Nistor 2005, p. 99). Fiind o știință de actualitate, supusă în permanență schimbării și inovației, terminologia face referire la modalitățile de interpretare a sensurilor specializate pe baza analizelor lingvistice (Bidu-Vrăncianu 2010, p. 70).

În sens terminologic, prin termen se înțelege „denumirea unei noțiuni, exprimată printr-o unitate lingvistică, definită într-un limbaj de specialitate” (Pavel/ Rucăreanu 2001, p. 23). Termenul mai este văzut ca un „simbol lingvistic atribuit unui concept, delimitat de conceptele învecinate” (Ciobanu 1998, p. 53).

Termenul poate fi reprezentat printr-o literă, simbol grafic, abreviere, acronim, cuvânt sau îmbinarea de cuvinte din limbajul specializat, folosit pentru exprimarea exactă a noțiunilor speciale și pentru denumirea acestora, aparținând fondului lexical al unei limbi cu un sens bine determinat, folosit cu funcția lui principală într-un sistem terminologic oarecare, având un caracter închis, specializat. Având o semantică specială, termenii reprezintă partea cea mai

încărcată de informație din lexicul specializat, ei fiind cei care diferențiază lexicul limbii literare comune de lexicul folosit în diverse domenii specializate (V. Nistor 1993, pp. 169-175).

2. Abrevieri specifice termenilor medicali

Abrevierea este o modalitate specială de compunere, reprezentând o particularitate stilistică a limbajului medical. Aceasta se manifestă prin reducerea unui termen mai lung, modalitate perfect înțeleasă de specialiștii domeniilor medicale.

Sigla este o formație alcătuită din două sau mai multe litere inițiale ale unor forme lexicale prea lungi pentru a fi reproduse în vorbire în totalitate. Ea este caracterizată prin precizia și concizia expresiei. În limbajul medical, în marea lor majoritate, întâlnim creații morfolexicale românești, dar și formațiuni străine, în special, din limba engleză sau franceză. Abrevierea poate fi realizată urmând două procedee:

- a. prin alăturarea și rostirea împreună a inițialelor unor îmbinări de cuvinte complexe, cu sens unitar. Acestea pot fi denumiri de boli, sau disfuncții ale acestora, aparate, sisteme și arii medicale:

EKG (electrocardiogramă), CT/TC (tomografie computerizată), DSV (defect de sept ventricular), HCA (hepatită cronică activă), ORL (otorinolaringologie), BFKT (balneofizioterapie), VEM (volum eritocitar mediu), ASLO (antistreptolozina O), ICC (insuficiență cardiacă congestivă), SNC (sistem nervos central), CICD (cardiopatie ischemică cronică dureroasă), DZ (diabet zaharat), ITU (infecție de tract urinar), ACAP (arteră cerebrală anterioară, teritoriul profund), AIT (accident ischemic tranzitor), AVC (accident vascular cerebral), HTA (hipertensiune arterială), PSH (periartrită scapulohumerală), RAA (reumatism articular acut), VSH (viteza de sedimentare a hematiilor) etc.

- b. prin alăturarea și rostirea împreună a primelor silabe din unele cuvinte trunchiate sau din combinarea primei silabe dintr-un cuvânt cu fragmente de cuvinte sau cuvinte integrale: *ExpoMed* (Expoziție de produse medicale), *Biomedica*, *Neuromed*, *Bioclinica*, *Biofarm* etc.

În terminologia medicală în prezent se extinde acronimia, înrudită cu siglarea și derivată din aceasta. Un **acronim** reprezintă o siglă care poate fi pronunțată ca un cuvânt obișnuit¹: CADASIL (acronim din engl.: *cerebral autosomal dominant arteriopathy with subcortical infarcts and leukoencephalopathy*), APUD (din engl. *amine precursor uptake decarboxylation*), sindrom MODY (din engl. *maturity onset diabetes of the youth*). În cazul unor boli sau tipuri de sindrom, unele acronime sunt atât de abil elaborate, încât pot fi confundate cu numele proprii. Aceste formații morfolexicale externe sunt împrumuturi analizabile în limbile de origine.

Elipsa lexicală nu este recomandată în limbajul științific, deoarece generează confuzii, dar este adesea uzitată în vorbire. Se folosesc elipse de genul *temperatură* în loc de „temperatură ridicată” sau „febră”; *tensiune* în loc de „hipertensiune arterială”; *ser* în loc de „ser sanguin” sau „ser fiziologic” (în acest ultim caz, este corectă denumirea de *soluție*

¹Vezi *Le Petit Larousse Illustré*, Larousse, Paris, 1999, s.v. *acronim*.

izotonă de clorură de sodiu, care elimină orice confuzie). Toate acestea sunt creații interne morfolexicale, analizabile în limba română.

„Abrevierea cuvintelor sau a termenilor unei formații în vederea creării compusului are un caracter convențional. Fantezia celui care creează compusul joacă un rol important în alegerea abrevierii și aranjarea noului cuvânt” (Ciobanu/ Hasan 1978, p. 152).

Multe abrevieri specifice termenilor medicali sunt majoritatea împrumutate din franceză sau engleză: HIV (engl. Human Immunodeficiency Virus), AIDS (engl. Acquired Immunodeficiency Syndrom), / SIDA (fr. syndrome d’immuno-déficience acquise / sindrom imuno-deficitar dobândit), Arc (engl. Aids related complex), VDRL (engl. Venereal Disease Research Laboratory „cercetări de laborator privind bolile venerice”), TSH (engl. thyroid stimulating hormone „hormon de stimulare a secreției tiroidiene”), RMN (fr. resonance magnétique nucléaire „rezonanță magnetică nucleară”), ADL (engl. activities of daily living „activitățile vieții zilnice”), HDL (engl. high density lipoprotein „lipoproteine cu densitate crescută”) etc.

Uneori latina joacă un rol important, termenii medicali prescurtați fiind pe larg înțeleși în limbajul de specialitate atât în limba engleză cât și în română: *ad sat* (lat. *ad saturatum*, *ad saturandum* = to saturation; la saturație), *adst feb* (lat. *adstande febre* = when fever is present; când febra e prezentă), *ad us. ext* (lat. *ad usum externum* = for external use; pentru uz extern), *agit. ante us* (lat. *agita ante usum* = shake before using; a se agita înainte de folosire).

3. Termeni medicali formați prin calchiere

Lingvistul Theodor Hristea, preocupat de formarea cuvintelor, unul dintre cele mai vaste compartimente ale lingvisticii, se referă la un procedeu de îmbogățire a vocabularului, considerat mixt sau combinat (adică extern și intern) și care în știința lingvistică se numește calchiere (Hristea 1984, p. 100). **Calcul** desemnează un model mixt de îmbogățire lexicală, deoarece presupune imitarea unui model extern și redarea lui cu mijloace interne ale limbii receptoare (Hristea 1984, p. 100). Deși un calc presupune și o traducere, nu orice traducere este un calc „deoarece calcul autentic presupune o identitate sau cvasi identitate de structură între model și copie. Aceasta înseamnă că, dacă modelul imitat este un cuvânt compus sau derivat, ceea ce rezultă prin calchiere trebuie să fie tot un compus sau derivat, nu o îmbinare de cuvinte (liberă sau stabilă)” (Hristea 1984, pp. 104-105).

Considerăm oportune unele observații mai detaliate referitoare la fenomenul calchierii ca procedeu de formare a termenilor medicali din două motive, în primul rând, nu toți cititorii, mai ales nespecialiștii, vor sesiza, fără un efort suplimentar, în ce constă esența procedurii respectiv, iar în al doilea rând, datorită faptului că vorbitorii limbii noastre, de-a lungul istoriei, au venit în contact cu diverse alte popoare și, ca urmare, terminologia științifică, în raport cu alte compartimente ale unui limbaj specializat, este supusă mai pregnant influențelor din partea unor limbi înrudite sau neînrudite. Acestea se manifestă prin împrumuturi directe sau prin calchiera unor termeni/ formații terminologice analitice.

Plasată la intersecția dintre procedeele interne și externe de îmbogățire a vocabularului, calchiera constă în transpunerea literară a unui cuvânt (derivat sau compus), a unei expresii sau doar a unui sens al unui cuvânt polisemantic dintr-o limbă în alta, cu mijloacele celei de a doua (Bidu-Vrăncianu 2001, p. 90). Rezultatul acestei operații, uneori greu de sesizat, sunt calcurile lingvistice care, după Dicționarul de Științe ale Limbii (DȘL) sunt de patru tipuri:

calc lexical (de structură și semantic), calc gramatical (morfologic și sintactic), calc frazeologic și lexico-frazeologic.

Calcul lexical de structură este considerat un mijloc în același timp extern, deoarece reproduce un model străin, cât și intern, pentru că folosește materialul autohton, deja existent în limba receptoare (Hristea 1984, p. 106). Aceasta înseamnă că elementele componente ale termenului străin, care poate fi derivat sau compus, sunt traduse în întregime ori numai parțial. În acest ultim caz, o parte a cuvântului este tradusă și alta împrumutată, respectându-se structura modelului, există calcuri totale după modele franțuzești: *nou-născut* (<fr. *nouveau-né*), *poliovirus* (<fr. *virus poliomyélique*), *antebraț* (<fr. *avant-bras*) dar și calcuri parțiale: *periaj* (<fr. *brossage*), *oboseală* (< fr. *fatigue*);

Prin **calcul semantic** un cuvânt deja existent în limbă se îmbogățește cu un sens nou, după modelul corespondentului său străin (Hristea 1984, p. 111). În viziunea vorbitorului celor două limbi trebuie să coincidă, din punct de vedere semantic, sensul cuvintelor, în urma copierii după modelul străin.

Astfel, dacă pentru rom. *sistem* (<fr. *système*) nu găsim în dicționare sensul de „aparat, dispozitiv”, în prezent în textele medicale rom. *sistem* apare în sintagme în care ne-am fi așteptat să aibă semnificația de *aparat*. În acest caz a avut loc calchierea engl. *system*, care are și aceste sensuri, spre deosebire de fr. *système* (care le preia uneori din engleză). De aici apare corespondența: rom. *sistem*- fr. *système* / *appareil* / *appareillage*- engl. *system*.

Asemenea calcurilor lexicale, **calcurile frazeologice** sunt totale și parțiale (Hristea 1984, p. 152):

rom. *materie cenușie*<fr. *matière grise* (calc total)

rom. *diabet zaharat*<fr. *diabète sucré* (calc parțial)

rom. *focar de infecție*<fr. *foyer d'infection*(calc total)

Trebuie să se facă atent distincția între aceste calcuri și împrumuturile frazeologice de tipul: *coloană vertebrală*, *cordon ombilical*, *glob ocular*, *metabolism bazal*, *placă dentară*, *placă neuromusculară*, *lichid cefalorahidian*, *nerv sciatic* etc. (Hristea 1984, p. 149).

Concluzii

În urma analizei anterioare, se poate afirma faptul că prin intermediul calcului lingvistic o serie întreagă de cuvinte, moștenite sau împrumutate, și-au diversificat și modernizat conținutul semantic după modele preluate mai ales din franceză și engleză. Asistăm, astfel, la îmbogățirea, clarificarea, modernizarea și sistematizarea vocabularului limbii române actuale prin folosirea terminologiei medicale.

În concluzie, putem afirma că majoritatea termenilor medicali românești, priviți din punctul de vedere al structurii lor morfolexicale, sunt rezultatul împrumuturilor în special din franceză și engleză, care, la rândul lor, sunt constituite din elemente de derivare și compunere latine și grecești.

Fiind pe deplin conștienți că numeroase formațiuni derivate sau compuse sunt analizabile în limbile sursă de împrumut, în fapt ele sunt mijloace externe de îmbogățire a vocabularului medical românesc. Dar pentru a realiza o prezentare cât mai amplă sub aspect structural, am considerat util să punem în evidență forma internă a termenilor prin dezvăluirea structurii lor morfematice la nivelul limbii sursă de împrumut.

Analiza noastră a aprofundat căile de formare a termenilor medicali, în special derivarea și compunerea, vizând atât sistemul terminologic românesc, cât și sistemul limbii sursă de împrumut. Am încercat, astfel, să conturăm un tablou lexical specializat, dintr-o dublă perspectivă, luând în considerare atât structura morfematică a formațiunilor împrumutate, cât și a creațiilor pe terenul limbii române. Lexicul medical românesc actual este caracterizat prin diversitate și vitalitate. La aceasta contribuie și relația sa specială cu lexicul medical francez, și mai recent, cu lexicul englezesc. Cu toate dificultățile de adaptare la sistemul lingvistic al limbii române, împrumuturile din diverse limbi continuă să pătrundă masiv și rapid în limba română actuală, accelerând procesul de îmbogățire a vocabularului și antrenând, totodată, schimbări importante la alte niveluri ale sistemului.

BIBLIOGRAPHY

- Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), *Lexic științific interdisciplinar*, București, Editura Universității din București, 2001.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, (coord.), *Terminologie și terminologii*, București, Editura Universității din București, 2010.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, „Rolul lingvisticii în terminologie”, în *Terminology and translation studies*, Cluj-Napoca, Scientia, 2011, pp. 21-36.
- Cabré, Maria Teresa, *Terminology, Theory, Methods and Applications*, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1999.
- Cabré, Maria Teresa, „Terminologie et linguistique: la théorie des portes”, în *Cahiers du Rifal* nr. 21, *Terminologie et diversité culturelle*, 2000-a, pp. 10-15.
- Cabré, Maria Teresa, „Elements for a theory of terminology: Towards an alternative paradigm” în *Terminology* vol. 6, nr. 1, 2000-b, pp. 35-57.
- Ciobanu, Georgeta, *Elemente de terminologie*, Timișoara, Editura Mirton, 1998.
- Ciobanu, Fulvia, Hasan, Finuta, *Formarea cuvintelor în limba română (FCLR)*, vol. II (Prefixarea), București, Editura Academiei RSR, 1978.
- Depecker, Loïc, *Entre signe et concept. Eléments de terminologie générale*, Paris, Presses Sorbonne Nouvelle, 2002.
- Hristea, Theodor, *Sinteze de limba română*, ediția a III-a, București, Editura Albatros, 1984.
- Landrison, Gilles, *Comprendre la terminologie médicale*, Paris, Éditions Frison-Roche, 2000.
- Lerat, Pierre, *Les langues spécialisées*, Paris, Presses Universitaires de France, 1995.
- Nistor, Mihai, „Concepte terminologice”, în *Romanoslavica*, XL, București, Editura Universității din București, 2005, pp. 93-101.
- Nistor, Valeria, „Despre termeni și terminologii științifice”, în *Analele Universității din Timișoara*, 31, 1993, pp. 169-175.
- Pavel, Eugeniu, Rucăreanu, Costin, *Introducere în terminologie. Noțiuni fundamentale*, București, Editura Academiei/ Editura AGIR, 2001.
- Staicu, Simona Nicoleta, *Limba medicală românească actuală. Perspectivă sincronică: sistem și discurs*, Timișoara, Editura de Vest, 2016.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

(DSL) Bidu-Vrănceanu, Angela, Călărașu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană-Dindelegan, Gabriela, *Dicționar de științe ale limbii*, Ediția a II-a, București, Editura Nemira, 2001.

Le Petit Larousse Illustré, Editura Larousse, 1999.